

## **ЕВРОПА МАМЛАКАТЛАРИ ТАЖРИБАСИДА ҲАВО ТРАНСПОРТИ ОБЪЕКТЛАРИДА ЖИНОЯТЛАРГА ҚАРШИ ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА АМАЛИЙ АСОСЛАРИ**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15618838>

**Мавлонов Авазхон Усубхужаевич**

*Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги  
университети мустақил изланувчиси*

**Аннотация:** *Мазкур мақолада Европа мамлакатларининг ҳаво транспорти объектларида содир этиладиган жиноятларга қарши тезкор-қидирув фаолиятини ҳуқуқий тартибга солиш ва амалга ошириш тажрибаси таҳлил қилинади. Германия, Франция, Буюк Британия, Италия ва Нидерландия мисолида қонунчилик асослари, идоралараро ҳамкорлик, махсус хизматларнинг ўрни ҳамда технологик инновациялар татбиқи ўрганилади. Ушбу таҳлил Ўзбекистон учун самарали моделлар ва мувофиқлаштирилган ёндашувларни ишлаб чиқишда амалий аҳамиятга эга.*

**Калит сўзлар:** *тезкор-қидирув фаолияти, ҳаво транспорти, Европа тажрибаси, ҳуқуқий асослар, халқаро ҳамкорлик, аэропорт хавфсизлиги.*

## **ПРАВОВЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО БОРЬБЕ С ПРЕСТУПЛЕНИЯМИ НА ОБЪЕКТАХ ВОЗДУШНОГО ТРАНСПОРТА В ОПЫТЕ ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ**

**Мавлонов Авазхон Усубхужаевич**

*Независимый исследователь Университета общественной  
безопасности Республики Узбекистан*

**Аннотация:** *В статье анализируется опыт европейских стран по правовому регулированию и реализации оперативно-розыскной деятельности в борьбе с преступлениями на объектах воздушного транспорта. На примере Германии, Франции, Великобритании, Италии и Нидерландов рассматриваются правовые основы, межведомственное взаимодействие, роль специальных служб и применение технологических инноваций. Полученные выводы представляют практическую ценность для разработки эффективных и согласованных подходов в Узбекистане.*

**Ключевые слова:** *оперативно-розыскная деятельность, воздушный транспорт, опыт Европы, правовые основы, международное сотрудничество, безопасность аэропортов.*

## LEGAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF OPERATIONAL-SEARCH ACTIVITY AGAINST CRIMES AT AIR TRANSPORT FACILITIES: EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

**Mavlonov Avazkhon Usubkhodjaevich**

*Independent Researcher at the University of Public Security  
of the Republic of Uzbekistan*

**Abstract:** *This article analyzes the experience of European countries in the legal regulation and implementation of operational-search activities against crimes at air transport facilities. Based on the examples of Germany, France, the United Kingdom, Italy, and the Netherlands, it explores legal frameworks, interagency cooperation, the role of special services, and the use of technological innovations. The findings are practically valuable for developing efficient and coordinated approaches in Uzbekistan.*

**Keywords:** *operational-search activity, air transport, European experience, legal foundations, international cooperation, airport security.*

Европа қитъасидаги ривожланган давлатлар тезкор-қидирув (яширин тергов) чораларини қонун билан қатъий тартибга солишга алоҳида эътибор қаратишади. Кўпгина Европа давлатларида фуқароларнинг шахсий ҳаёти дахлсизлиги ҳуқуқи конституциявий даражада кафолатланган бўлиб, ҳар қандай яширин кузатув ёки ахборот тўплаш чоралари қонуний асосга эга бўлиши ва суд назорати остида амалга оширилиши талаб этилади. Масалан, Европада Инсон ҳуқуқлари бўйича суд практикасида маълум бўлишича, телефон орқали суҳбатларни тыңлаш каби чоралар Одам ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги Конвенциянинг 8-моддаси (шахсий ҳаётга дахлсизлик ҳуқуқи) доирасига киради ва бундай тезкор чоралар фақат “қонунда белгиланган ва зарур” ҳолларда қўлланилиши мумкин. Kruslin ва Huvig ишларида ЕИҲС шуни қайд этганки, телефоннинг тыңланиши давлат органи тарафидан хусусий ҳаётга аралашув ҳисобланади ва уни тартибга солувчи аниқ ва аниқ қонунлар мавжуд бўлиши шарт[1]. Шу қарорлар асосида Франция каби давлатлар ўз миллий қонунчилигига тезкор тыңлов ўтказиш шартини аниқ белгилаб қўйишган. Бошқа бир томондан, яширин агентларни жиноий гуруҳларга киргизиш усули Европа суди томонидан умумий тартибда 8-модда бўзилиши эмас, деб топилган ҳоллар ҳам бор. Масалан, Ludi ишида ЕИҲС полициянинг яширин агент ёрдамида жиноий фаолиятни фош этиш усулини 8-моддани бузмайди, деб топган – суднинг таъкидлашича, жиноий фаолиятга қўшилган шахс яширин полиция ходимига дуч келиш хавфи борлигини англаган ҳолда ҳаракат қилган бўлиши керак. Шу тариқа, Европада яширин кузатувнинг ҳуқуқий доираси яққол чизиб берилган: жиноий гуруҳларга кириш ва кузатиш мумкин, аммо давлат органлари бундай тадбирларни аниқ ваколат ва тартиб асосида амалга ошириши зарур.

Европа Иттифоқи даражасида ҳам тезкор-қидирув чораларига оид умумий стандартлар мавжуд. Масалан, ЕИ 1995 йилда “Маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Директива ва 2016 йилда қабул қилинган “Женева маълумотларни ҳимоя қилиш умумий регламенти (GDPR)” орқали фуқароларнинг шахсий маълумотларини қайта ишлаш ва сақлашдаги тартибни белгилаб берди, бунинг таркибида тезкор суриштирув ишлари ҳам билвосита мавжуд. Шунингдек, Европа давлатларида махсус қонунлар орқали полиция ва махсус хизматларнинг яширин суриштирув ўтказиш ваколатлари чекланади ва парламент ҳамда суд инстанцияларининг назоратида бўлади. Баъзи давлатлар, масалан, Германия қонунчилигида қизиқарли меъёр мавжуд: агар фуқаро узоқ муддат яширин кузатув остида бўлган ва натижада у қилмишга алоқадор эмаслиги маълум бўлса, унга муайян шартларда бу ҳақда маълумот бериш мажбурияти қонунга киритилган[1]. Бундай норма фуқароларнинг ортиқча назорат остида қолишидан огоҳ этишга қаратилган. Буюк Британия тажрибаси эса тезкор-қидирув чораларини алоҳида тартибга солиш билан аҳамиятли: бу мамлакатда 2000 йилда “Тергов ваколатлари тўғрисида”ги қонун (RIPA) қабул қилинган, 2021 йилда эса “Яширин инсон манбалари (жиноий ҳаракатлар) тўғрисида”ги янги қонун қабул қилиниб, яширин агент ва маълумотчиларга ўз вазифасини бажариш жараёнида маълум тарзда (махсус рухсатнома орқали) қонунбузарлик қилишга чекланган ҳолда рухсат берувчи механизм жорий этилди[2]. Буюк Британия ҳукумати бундай чорани демократик жамиятда “қонун устуворлиги доирасида амалга оширилиши лозим бўлган, қочиб бўлмас разведка усули” деб асослади. Демак, Европа мамлакатларида тезкор-қидирув фаолияти нисбатан қатъий ҳуқуқий мезонлар асосида кечади, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш устувор ҳисобланади, бироқ шу билан бирга жинойтчиликка қарши зарур яширин усуллар қонуний доирада қўлланилиши таъминланмоқда.

Германияда Ўзбекистондагига ўхшаш алоҳида «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонун мавжуд эмас. Бироқ тезкор тадбирларга хос вазифалар полиция томонидан амалга оширилади ва бу жараён Полиция тўғрисидаги қонун ҳамда Жинойт-процессуал кодекс асосида тартибга солинади. Ушбу меъёрлар оғир жинойтлар терговда телекоммуникацияларни назорат қилиш, яширин кузатув каби чораларни қонуний асосда амалга ошириш имконини беради.

Аэропортларда жинойтчиликка қарши курашиш учун Германияда Федерал полиция (Bundespolizei) ва Божхона хизмати (Zoll) ўзаро ҳамкорликда фаолият олиб боради. Федерал полиция хавфсизликни таъминлаш, паспорт назорати ва аэропорт ҳимояси учун жавобгар бўлса, божхона чегарада контрабандага қарши курашади. Улар ўртасида маълумот алмашинуви ва қўшма гуруҳлар ташкил этиш асосида уйғун ҳамкорлик йўлга қўйилган.

Франкфурт-на-Майне аэропорти мисолида, Германия аэропортлари халқаро наркотрафик тузилмалари диққат марказига айланган. 2017 йилда бу ердаги

наркотик моддаларни мусодара қилиш ҳолатлари 182%га ошиб, 4675та ҳолатни ташкил этган[3]. Қолаверса, наркотикларни авиайўловчилар орқали ташиш ўрнини почта орқали юбориш усули эгалламоқда — 232% ўсиш шундай ҳолатларда қайд этилган. Бу шароитда Германия божхонаси халқаро посилкаларни тўлиқ сканерлаш, почта хизматлари ва Интерпол билан маълумот алмашиш орқали таҳлил тизимини кучайтирган.

Багаж ўғирликлари даражаси Германия аэропортларида нисбатан паст бўлиб, бу ходимларнинг қатъий текшируви ва ички хавфсизлик чоралари самараси билан изоҳланади. Шу билан бирга, Германия трансчегаравий ўғирлик гуруҳларини фош этишда халқаро ҳамкорликда фаол иштирок этмоқда. Масалан, Германия ва Таиланд полициялари халқаро йўловчилар чемоданларидан ўғирлик қилган шахсни аниқлашган[4].

Ички таҳдидларга қарши курашиш мақсадида Германияда қатор қатъий чоралар жорий этилган. Аэропортлардаги барча ходимлар ишга қабул қилишдан аввал ишончлилик бўйича махсус текширувдан ўтказилади. Бундан ташқари, багаж қайта ишланадиган ҳудудларда кутилмаган текширувлар ўтказилиб, яширин жойлар ва қимматбаҳо буюмларни ўғирлаш хавфлари бартараф этилади.

2020-йилларда ҳам аэропорт ходимлари иштирокида жиноятлар қайд этилган. Масалан, 2019 йили Мюнхен аэропортида йўловчиларнинг унутиб қолдирилган буюмларини ўғирлаган ходимлар қўлга олинган. Улар махсус белгиланган «тузоқ» буюмлар орқали фош этилган бўлиб, бундай метод Европа полицияси томонидан кенг қўлланиладиган тезкор эксперимент (ОПМга ўхшаш) турига киради.

Франция тажрибаси. Франция Республикасида авиация соҳасида хавфсизликни таъминлаш бир неча махсус тузилмалар зиммасига юклатилган бўлиб, улар орасида асосий роль Ҳаво транспорти жандармерияси (Gendarmerie des Transports Aériens – GTA)га тегишли. У Франция ҳарбий-ҳаво кучлари таркибидаги ихтисослашган жандармерия бўлими бўлиб, аэропортларда жамоат тартибини сақлаш, жиноятларни тергов қилиш ва терроризмга қарши чора-тадбирларда иштирок этиш билан шуғулланади.

Чегара назорати ва ноқонуний олиб кириш ҳолатларини бартараф этиш вазифаси Чегара полицияси (Police aux Frontières) ҳамда Божхона хизмати (Douanes) томонидан амалга оширилади. Франция қонунчилигида Ўзбекистондагига ўхшаш алоҳида "ОРД тўғрисида"ги қонун мавжуд бўлмасада, полиция ва жандармерияга суд назорати асосида тезкор тадбирларни (агент жойлаштириш, тинглаш, кузатув) амалга оширишга рухсат берилади.

Амалиётда, хусусан Париждаги Шарль-де-Голль аэропортида, патрул кучлари билан бир қаторда штат кийимидаги тезкор ходимлар ҳам доимий фаолият юритиб, потенциал жиноятчиларни кузатиб боради. Багаж ўғирликларига қарши полиция томонидан профилактик тадбирлар амалга оширилади — 2010-йилларда багаж ленталарида чемоданларни очиб ўғирлайдиган уюшган гуруҳлар аниқланган ва

уларга нисбатан яширин видеокузатув ҳамда махсус белгиланган буюмлар орқали тезкор тадбирлар қўлланган. Бу чоралар натижасида кўплаб жиноятчилар фош этилган ва ўғирликлар сони сезиларли даражада камайган.

Контрабандага қарши курашишда Франция божхона хизмати халқаро тажрибаларга асосланган “назоратдаги етказиб бериш” (*livraison surveillée*) усулини фаол қўллайди. Мазкур усул Венская конвенцияси (1988) асосида амалга оширилиб, контрабанда тармоғини тўлиқ фош этишга хизмат қилади. Масалан, 2019 йили француз ва нидерландиялик ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар Лотин Америкасидан авиарейсда келган кокаин партиясини кузатув остида қабул қилиб, Европада бутун жиноий гуруҳни қўлга олишга эришган.

Франция аэропортларида хавфсизликни таъминлаш мақсадида *Sureté aéroportuaire* деб номланган комплекс тизим жорий этилган. У ходимларнинг қатъий текшируви, хавфсизлик хизматларининг мунтазам инспекциялари ва технологик янгиликларни (автоматик портловчи моддаларни аниқловчи сканерлар) ўз ичига олади. Бу нафақат терроризмга, балки контрабанда ва ўғирликларга қарши ҳам самарали тўсиқ вазифасини ўтайди.

Франция тажрибаси шуни кўрсатадики, транспорт соҳасида ихтисослашган полиция тузилмаларининг мавжудлиги, ОРМни турли шаклларда ва моҳирона қўллаш амалиёти билан уйғунлашганда, жиноятчиликка қарши курашда юқори самара беради.

Буюк Британия тажрибаси. Буюк Британиянинг ҳуқуқий тизими қитъавий (романо-герман) ҳуқуқ тизимидан сезиларли даражада фарқ қилади, бироқ аэропортлар хавфсизлигини таъминлаш борасида бу мамлакатда ҳам жиноятчиликни олдини олишга қаратилган қатъий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бирлашган Қиролликда Ўзбекистондагига ўхшаш ягона «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонун мавжуд эмас, аммо бу соҳадаги фаолият 2000 йилда қабул қилинган “Тергов ҳаракатларини тартибга солиш тўғрисида”ги қонун (RIPA) ва бошқа махсус норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида амалга оширилади. Унда яширин кузатув, алоқаларни тинглаш ва бошқа чоралар суд назоратида қонуний асосланган.

Ҳар бир йирик аэропортда махсус полицей бўлимлари фаолият юритади: айримларида алоҳида аэропорт полицияси, бошқаларида эса метрополия полицияси таркибидаги патрул бўлинмалари хизмат қилади (масалан, Хитроу аэропорти Лондон метрополия полицияси назоратида). Шунингдек, UK Border Force – чегара хизмати фаолият кўрсатиб, миграция ва божхона назоратини биргаликда амалга оширади.

Буюк Британиянинг ўғирлик ва контрабандага қарши курашдаги ёндашуви разведка маълумотлари асосида ҳаракат қилиш (*intelligence-led policing*) тамойилига асосланади. Масалан, Хитроу аэропортида 2022 йилда жиноятчилик 124%га ошгани (2494 ҳолат) кузатилиб, полиция томонидан махсус операциялар ташкил этилган. Йил давомида йўловчи мулкига нисбатан 2891 ўғирлик ёки уриниш қайд этилган[5]. Бунга жавобан, “Swift Traveller” номли операция доирасида самолётларда ва кутиш

залларида штат кийимидаги полиция ходимлари жойлаштирилди, шубҳали шахслар кузатилди, видеокузатув (CCTV) орқали жонли назорат олиб борилди ва жинойтчилар қўнғандан сўнг ушланди[6].

Шунингдек, қимматбаҳо соатларни суғурта фирибгарлиги мақсадида “йўқотилган” деб кўрсатиш ҳолатлари аниқланиб, полиция томонидан 40 нафар детективдан иборат махсус гуруҳ ташкил этилди. Улар яширин текширув орқали бу жинойт схемани фош этишга муваффақ бўлди.

Контрабандага қарши курашишда Британия божхона разведкаси ва халқаро ҳамкорлик имкониятларидан фаол фойдаланади. Британ мутахассислари Жануби-Шарқий Осиёдаги наркозаводларни фош этиш бўйича халқаро гуруҳлар таркибида қатнашади. Аэропорт чегараларида эса замонавий техника воситалари кенг қўлланилади: барча йирик аэропортлар рентген тана сканерлари (кимёвий моддаларни ютиб олган курьерларни аниқлаш учун), радиация детекторлари, ҳамда API/PNR тизимлари орқали йўловчилар маълумотларини автоматик солиштирувчи комплекслар билан жиҳозланган.

Бундан ташқари, Terrorism Act'нинг 7-жадвали асосида хавфсизликка таҳдид ёки контрабанда ҳолатларига нисбатан йўловчиларни асоссиз текшириш ҳуқуқи қонуний равишда тақдим этилган. Охириги йилларда туризм ниқоби остида наркотик моддаларни олиб ўтаётган шахслар сони ортиб боргани сабабли, “Airbridge” номли халқаро операция доирасида Кариб бассейни ва Африка мамлакатлари билан ҳамкорликда наркокурьерларни парвоз олдидан ва қўнғандан сўнг бир вақтда қўлга олиш амалиёти йўлга қўйилган.

Шундай қилиб, Буюк Британия тажрибаси тезкор тадбирларни разведкавий таҳлил асосида режалаштириш, ҳуқуқий воситаларни эластик тарзда қўллаш ва халқаро ҳамкорликни кенгайтириш орқали янги таҳдидларга самарали жавоб бериш мумкинлигини намоён этади.

Италия тажрибаси. Италия Республикасида аэропортларда жамоат тартибини таъминлаш ва жинойтчиликка қарши курашиш вазифаси бир нечта ҳуқуқни муҳофаза қилувчи тузилмалар зиммасига юклатилган. Улар орасида асосий роль Давлат полицияси (Polizia di Stato)га қарашли Черара ва божхона полицияси (Polizia di Frontiera) бўлинмаларига тегишли. Шунингдек, иқтисодий жинойтлар ва контрабандага қарши курашиш соҳасида Молиявий гвардия (Guardia di Finanza) – ҳарбийлаштирилган махсус хизмат муҳим аҳамият касб этади.

Италия қонунчилиги яширин тадбирлар ўтказиш бўйича кенг ваколатларни назарда тутди: хусусан, Жинойт-процессуал кодексда тезкор кириш (инфильтрация) ва назоратдаги етказиб бериш каби усуллар, айниқса, наркотиклар билан боғлиқ ишларда кенг қўлланилади. Италиянинг географик жойлашуви ва йирик портлари туфайли у Лотин Америкаси ва Осиёдан Европага наркотик моддаларни транзит тарзда ўтказишда асосий йўللardan бири ҳисобланади.

Рим, Милан ва Неаполь каби йирик шаҳарлар аэропортлари махсус бўлинмалар назоратида доимий кузатувда бўлади. 2020 йили Италияда “Планета” номли халқаро операция доирасида Покистондан авиарейслар орқали келтирилган героин билан боғлиқ контрабанда иши юзасидан ўнлаб гумонланувчилар қўлга олинган. Тергов жараёнида итальян ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари ОРМ доирасида “ҳаракатлар назорати” усулини қўллаб, гумонли йўловчиларнинг сафар маршрутлари, телефон алоқалари ва молиявий транзакцияларини таҳлил қилган ва Калабрияда жойлашган жиноий тармоқнинг ташкилотчиларига етиб боришга муваффақ бўлган.

Багаж ўғирликлари соҳасида ҳам Италия айрим муаммоларга дуч келган. 2018 йили Неаполь аэропортидаги багаж хизмати ходимлари томонидан чемоданлардан қимматбаҳо буюмларни тизимли равишда ўғирлаш ҳолатлари фош этилиб, улар камуфляжланган видеокузатув воситалари орқали жиноятни содир этаётган пайтда ушланган. 2019 йили Болонья аэропортида содир этилган ўғирликлар бўйича икки нафар айбланувчига уч йилга яқин озодликдан маҳрум этиш жазоси тайинланган. Италия судлари бу каби жиноятларга нисбатан қатъий чора кўради.

Шу билан бирга, Италияда аэропортларнинг фуқаролик-жавобгарлик амалиёти ҳам ривожланмоқда: агар багаж аэропорт жавобгарлик ҳудудида йўқолган бўлса, унда фаолиятни амалга оширувчи компания йўловчига етказилган зарарни қоплаши шарт. Бу амалиёт аэропортларни хавфсизлик ва ходимлар назоратига доимий равишда инвестиция киритишга рағбатлантиради.

Мамлакат миқёсида Ички ишлар вазирлиги томонидан "Safe Skies" номли миллий дастур амалга оширилмоқда. У аэропорт полиция бўлинмалари ўртасида маълумот алмашувини мувофиқлаштиради, инцидентларни ягона реестрда юритади ва тизимнинг заиф нуқталарини таҳлил қилади. Италия тажрибаси – агентларнинг узоқ муддатли жойлаштирилишига борадиган қатъий ҳуқуқий механизмларни иқтисодий рағбатлантирувчи чоралар билан уйғунлаштириш намунасидир.

Нидерландия тажрибаси. Европадаги энг йирик авиация узелларидан бири — Амстердамдаги Схипхол аэропорти хавфсизлигини таъминлаш мақсадида Нидерландияда илғор ташкилий ва ҳуқуқий механизмлар жорий этилган. Мамлакатда Ўзбекистондагига ўхшаш алоҳида "Тезкор-розиск фаолияти тўғрисида"ги қонун мавжуд эмас, бироқ жиноят-процессуал кодекс ҳамда полиция ва хавфсизлик тузилмалари тўғрисидаги қонунлар асосида суд санкцияси билан тезкор тадбирлар (агент жойлаштириш, кузатув, экспериментик амаллар) қонуний тартибда амалга оширилади.

Нидерландиядаги аэропортларда тартиб-интизом ва хавфсизликни Қироллик ҳарбий полицияси (Koninklijke Marechaussee) ҳамда божхона хизмати таъминлайди. Мамлакатнинг алоҳида жиҳати — идоралараро гуруҳларни ташкил этиш амалиёти бўлиб, бундай гуруҳлар полиция, божхона, молиявий разведка ва прокуратура вакиллари билан ташкил топган.

Наркотрафикка қарши HARC-team (Hit and Run Cargo) гуруҳи самарали ишлаб келмоқда. У божхона, солиқ органи (FIOD), Роттердам ва Схипхол порт/аэропорт полициясини бирлаштирган. Ушбу командалик ёндашув ҳамкор идоралар ўртасида маълумот алмашуви, операцияларни биргаликда режалаштириш ва қўшма тадбирларни амалга ошириш имконини яратади.

Шунингдек, NSOC (National Strategy against Organized Crime) – жиноятчиликка қарши кураш бўйича Миллий марказ ташкил этилган бўлиб, у кенг қамровли криминал тармоқлар, жумладан, контрабанда учун аэропортлардан фойдаланадиган тузилмаларни таҳлил қилиб, уларни нейтрализация қилиш стратегиясини ишлаб чиқади.

2021–2022 йилларда Схипхол аэропортида кокаин контрабандасига алоқадор 6 нафар ходим Нидерландия ҳарбий полицияси ва прокуратура томонидан ҳибсга олинган[7]. Улар юк терминаллари орқали самолётдан наркотик моддаларни ноқонуний олиб чиққанликда айбланган. Ушбу ҳолат қўшма ОРМ асосида фош этилган ва уларга жиноий гуруҳда иштирок этиш айби қўйилган.

Бундай ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида Нидерландия аэропортларда ишловчи ходимларни текшириш тизимини кучайтирди: ишончилиқни баҳолаш, шахсий ҳаёт тарзини мониторинг қилиш ва “иккилик назорат” тамойили (бирор юкни ягона ходим эмас, икки киши назоратида қайта ишлаш) амалиёти жорий этилган[8].

Багаж ўғирликлари кам учрайди, бироқ амалиётда бундай ҳолатлар ҳам мавжуд. Масалан, 45 ёшли шахс Схипхолда 5 та чемоданни ўғирлаганлиги учун камера ёзувлари ва багаж трекинги орқали фош этилган ва 20 ой қамоқ жазосига ҳукм қилинган.

Қонунчилик ва ташкилий нуқтаи назардан Нидерландия муваффақиятли тажрибага эга, айниқса давлат ва хусусий секторлар ҳамкорлиги (PPP – Public-Private Partnership) механизмлари самарали амалга оширилмоқда. Аэропорт маъмурияти ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан шубҳали ходимлар ҳақида ахборот алмашади ва хавфсизлик инфратузилмасини яхшилашда ҳамкорлик қилади.

Юқорида таҳлил қилинган мамлакатлар тажрибасидан келиб чиқиб, жиноятчиликнинг олдини олиш ва авиатранспорт соҳасида хавфсизликни таъминлашга қаратилган қатор умумий тенденциялар ва илғор амалиётларни қайд этиш мумкин.

Биринчидан, идоралараро ҳамкорлик кучаймоқда. Кўпгина мамлакатларда полиция, божхона, махсус хизматлар ҳамда айрим ҳолларда хусусий сектор вакиллари иштирокида қўшма гуруҳлар ташкил этилмоқда. Бундай ёндашув жиноятларга қарши курашда ҳар бир тузилманинг салоҳиятидан мақсадли ва самарали фойдаланиш имконини беради.

Иккинчидан, халқаро ахборот алмашинуви ва ҳамкорлик глобал хавфсизликнинг муҳим шарти сифатида тан олинмоқда. Деярли барча таҳлил қилинган давлатлар Интерпол, ИКАО, БМТ қошидаги ташаббуслар (масалан, AIRCOP, EMPACT) орқали

халқаро операцияларда иштирок этмоқда, разведка маълумотларини ҳамкорларга етказмоқда.

Учинчидан, кадрлар салоҳияти ва мутахассислашуви масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Кўпгина давлатларда авиациядаги хавфсизликка ихтисослашган махсус бўлимлар ташкил этилмоқда (масалан, Францияда Транспорт Жандармерияси, Нидерландда NSOC маркази, СНГ давлатларида транспорт полицияси). Бундай махсуслашган кадрлар тайёрлаш тизими авиация объектларидаги жиноятчиликка қарши самарали ҳаракат қилишга ёрдам беради.

### **Фойдаланилган адабиётлар:**

1. Undercover Policing: A Comparative Study. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice Volume: 2 Issue: 1 Dated: (1994) Pages: 18-38 // [ojp.gov.jp/ojp.gov](http://ojp.gov.jp/ojp.gov)
2. United Kingdom: New Law Provides Framework for Covert Human Intelligence. Library of Congress // [loc.gov/loc.gov](http://loc.gov/loc.gov)
3. Drug trafficking by mail in Germany surges by 232 pct // [dailysabah.com](http://dailysabah.com)
4. [uk.news.yahoo.com](http://uk.news.yahoo.com)
5. Heathrow had highest number of crimes of any UK airport last year // [standard.co.uk/standard.co.uk](http://standard.co.uk/standard.co.uk)
6. [insurancetimes.co.uk](http://insurancetimes.co.uk)
7. [aboutnetherlandscustoms.nl](http://aboutnetherlandscustoms.nl)
8. Dutch police arrest suspected supplier of small boats to human traffickers // Read more at: <https://www.deccanherald.com/world/dutch-police-arrest-suspected-supplier-of-small-boats-to-human-traffickers-3276927>